

HIJ IS VERREZEN !

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT / P106088

V.U. : E. GOVAERTS, POSTBUS 14, B-2650 EDEGEM

NR. 73 / JANUARI-FEBRUARI 2015

AFGIFTEKANTOOR : ANTWERPEN X

« ZALIG DE ARMEN »

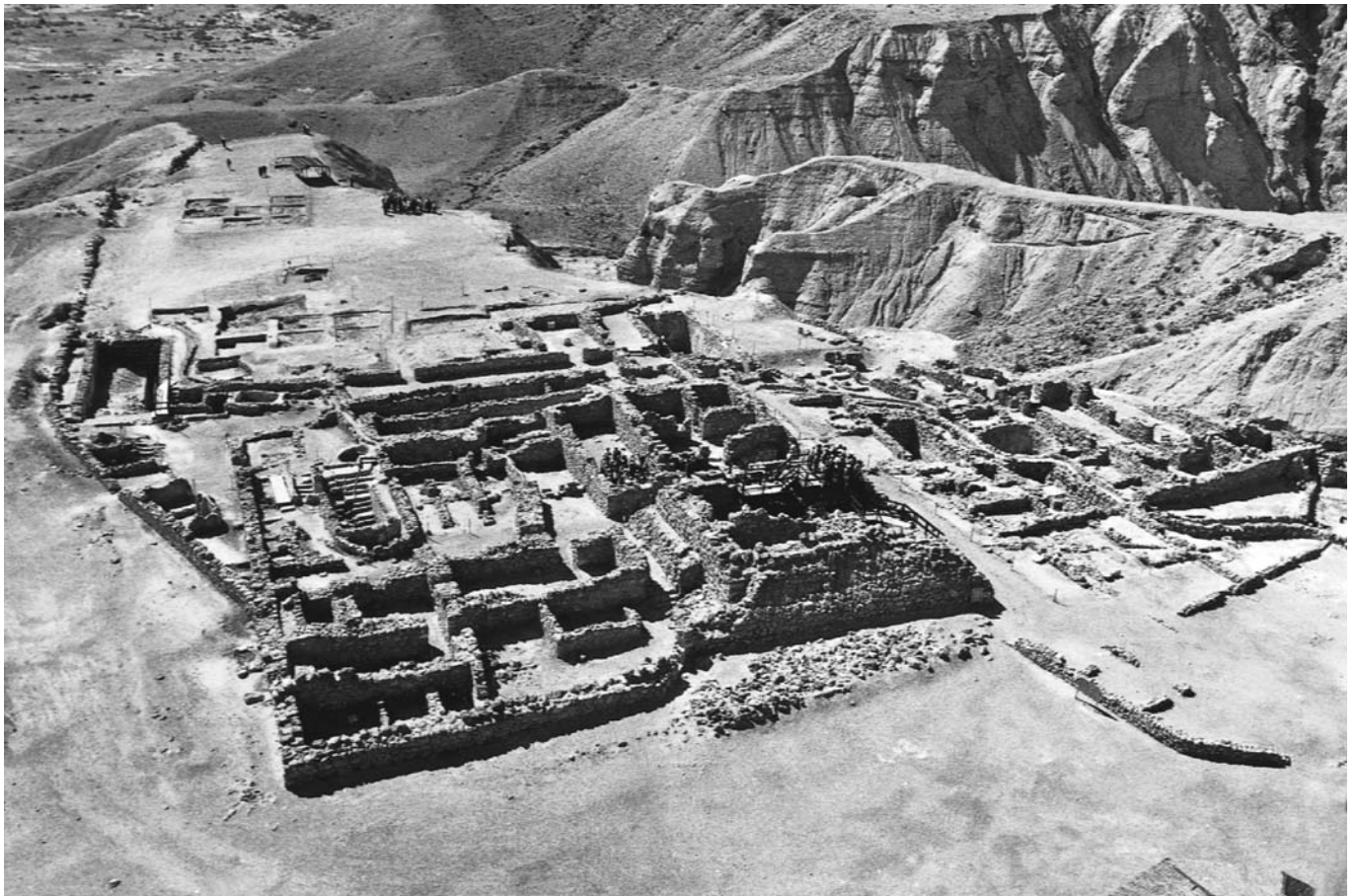
Wij verkeren in de toestand van de « *armen van Jahweh* » die, in de eindtijd van het Oude Verbond, uiting gaven aan hun hartverscheurende klachten door middel van de Psalmen. Daarin smeekten ze om de komst van de Messias, de Verlosser die in den beginne beloofd was (Gn 3, 15) en die ter wereld zou gebracht worden door een Maagd (Is 7, 14).

Toen de tijden vervuld waren, werd die Verlosser inderdaad geboren uit de Maagd Maria en sloot Hij een Nieuw en Eeuwig Verbond. Sindsdien stijgt onafgebroken het gebed ten hemel waarin wordt gevraagd om de terugkeer van deze Zoon geboren uit een Vrouw, Woord van God dat vlees geworden is om ons dat vlees te geven als voedsel van eeuwig leven.

Wie het commentaar van onze Vader, abbé de

Nantes, op de Psalmen beluistert, geraakt vervuld van genegenheid voor die « *armen van Israël* ». Wij willen hen navolgen omdat wij begrijpen dat zij het Evangelie voorbereid hebben. Zijn de eerste woorden die Jezus spreekt niet tot hen gericht ? « *Beati pauperes spiritu* »...

Toen Hij dat zei, sprak Jezus niet in het abstracte. Hij formuleerde geen « ideologie van de armoede », zoals paus Franciscus het uitdrukt om ze af te keuren. Neen, Hij duidde een welbepaalde sociale groep aan binnen het geheel van de Joden. Deze « *armen van geest* » waren nederige én vernederde mensen die, doorheen eeuwen van vervolging, alle rijkdommen van het Woord Gods zoals het vervat is in de Bijbel hadden bewaard in geloof, hoop en enthousiasme.

DE RUÏNES VAN HET « KLOOSTER » VAN DE ESSENEN IN QUMRÂN.

In de dorpen en nederzettingen aan de oevers van de Dode Zee, ver van de verdorvenheid in de steden, woonden « de meest godsdienstigen onder de Joden », de erfgenamen van de « *armen van Israël* » uit de tijd van de Babylonische ballingschap.

Ze noemden zichzelf de *'anâwîm* (meervoud van *'anâw*). Vóór de Babylonische ballingschap verwijst deze term naar de "behoefte", zij die « economisch zwak » zijn, zoals pater Robert – de leraar exegese van abbé de Nantes – uitlegde. Na de ballingschap komt men dit woord eenmaal tegen bij Sofonias (3, 12) in de betekenis van een vernedering, een morele en geestelijke kleinheid. Wat aan God behaagt, is de behoefte, maar dan eerder in morele dan in economische of sociale zin: de nederige. De termen *'anâw* en *'anî* krijgen een geestelijke betekenis die gekleurd wordt door een religieuze onderwerping aan de wil van God.

Pater Robert merkte op dat beide woorden na de ballingschap door de psalmisten overvloedig gebruikt worden en altijd in geestelijke zin. Hij concludeerde dat de sociale context gewijzigd was. Vóór de ballingschap was het de sociale ongelijkheid die de verontwaardiging van de profeten opwekte. Na de ballingschap verdrukken de rijken nog altijd de armen, maar de ongelijkheid, of beter de ongerechtigheid, de gewelddadigheid, heeft zich verplaatst van het economische naar het religieuze domein: het gaat om een "spanning" waarvan Jeremias de symbolische getuige is.

DE PROFEET JEREMIAS

Jeremias wordt door de samenleving verdrukt om een godsdienstige reden, omdat hij botst met een volk dat rebelleert tegen de stem van God, waarvan hij de trouwe boodschapper is. Hij beoefent waarlijk de oprechte en onverzettelijke eredienst van God en van zijn Woord, de *Torah*, en om die reden is hij voorwerp van misprijzen, wordt hij verdrukt en is hij zo bedroefd dat hij de dag van zijn geboorte vervloekt. Verscheurd zoals geen enkele profeet vóór hem ooit is geweest, roept Jeremias de goddelijke wraak af over zijn vijanden: « *Jahweh, hoe talrijk zijn mijn belagers, hoe talrijk zij die tegen mij opstaan. Hoevelen zijn er die van mij zeggen: Voor hem geen heil bij zijn God!* » (Ps 3, 2-3).

Toch maakt het goddelijk Woord zijn vreugde uit en is zijn vertrouwen in God volkomen: « *Genees mij, Jahweh, dan word ik gezond; kom mij te hulp, dan word ik gered. Want Gij zijt mijn glorie* » (Jr 17, 14).

Na de terugkeer uit de ballingschap, in de vierde eeuw v. Chr., zijn de getrouwen van Jahweh het mikpunt van de schismatieke Samaritanen en van de heidense afgodendienaars die het Heilig Land zijn binnengedrongen. Een dramatische toestand die de voorafbeelding is van de manier waarop Jezus driehonderd jaar later in Jeruzalem omsingeld zal zijn door de meute van de Sadduceeën, de Schriftgeleerden en de Farizeeën: « *Toch zijt gij, Jahweh, het schild dat mij dekt, mijn glorie en de gene die mijn Leider verheft* » (Ps 3, 4).

« *Mijn Leider* »: na de ballingschap was het koningschap in Jeruzalem niet hersteld. Daarom heeft de psalmist zijn gedicht opgedragen « *aan David, toen hij vluchtte voor zijn zoon Absalom* », vijfhonderd jaar eerder: de Heilige Stad was toen even zonder koning. De psalmist verlangt naar de terugkeer van de koning, zoon van David, zoals de mensen in Jeruzalem die trouw aan David waren reeds verlangend uitkeken naar zijn terugkeer na de vlucht. Zijn gebed zal verhoord worden wanneer Jahweh-God neerdaalt op de aarde om zelf de leiding over zijn volk op te nemen in de Persoon van zijn Zoon, Jezus, Christus Koning.

« *Degene die mijn Leider verheft* »: Jezus zal dit woord letterlijk volbrengen wanneer Hij « verheven » zal worden op het Kruis om alle schepselen tot zich te trekken, volgens de profetie van Isaïas: « *Zie, mijn Dienaar zal stijgen in aanzien en worden verhoogd en verheven* » (Is 52, 13).

DE LIJDENDE DIENAAR

In de vierde psalm beklagt deze Messias zich over de beledigingen door mensen van niets aangedaan aan de goddelijke « *glorie* » waarmee Hij bekleed is: « *Mensenkinderen, hoelang nog zal mijn glorie beschimpt worden?* » (Ps 4, 3).

Bepaalde gedichten van de auteur die gewoonlijk de Deutero-Isaïas genoemd wordt, maar die van abbé de Nantes de veel sprekender naam krijgt van "de Onbekende van de ballingschap", openbaren de Messias als "de arme" bij uitstek. Hij zal geen roemrijke koning zijn: Hij zal arm zijn, terneergedrukt onder de lasten, en Hij zal sterven in de volkomen vernietiging van een zoenoffer om de zonden van zijn volk vrij te kopen.

Jezus heeft inderdaad zichzelf geofferd als « *een offer van gerechtigheid* » (Ps 4, 6), zonder zijn mond open te doen, zonder één klacht. Hij heeft op zichzelf de straf geladen die ons de vrede met God en met de naaste terugschenkt.

Maar op de laatste avond zal « *een Ochtend* » (Ps 5, 4) volgen, waarop de verzezen Jezus ons zal verlichten met de glorie van het Gelaat van zijn Vader, terwijl de grond onder de voeten van onze vijanden zal wegschuiven. Voor het ogenblik lijkt het alsof God hen niet ziet, maar het zal volstaan dat Hij zijn ogen op hen richt om hen te doen wankelen en te doen verdwijnen: « *Leugenaars richt Gij ten gronde, de man van bloed en bedrog is een afschuw voor Jahweh. Maar door uw grote genade mag ik uw huis binnengaan; ik buig mij eerbiedig in de richting van de Hekal, uw "Heilige", vervuld van de vreze Gods* » (Ps 5, 7-8).

De *Hekal* was de tweede zaal van de Tempel. Hij werd ook "het Heilige" genoemd en was gelegen voorbij de vestibule en vóór het "Heilige der Heiligen", waar de ark van het Verbond stond, verblijf-

plaats van de waarachtige tegenwoordigheid van Jahweh.

TEGEN SCHISMA EN KETTERIJ

Na de terugkeer uit de ballingschap moest de vernietigde Tempel echter eerst heropgebouwd worden ! De « zonen van de ballingschap », aange-moedigd door de profeten Aggeüs en Zacharias, dienden de « booswichten » te trotseren : de Samaritanen, heidense hoge functionarissen, corrupte rechters, “valse vrienden” die uiterlijk meededen met de eredienst van Jahweh, maar in werkelijkheid zonder geloof of respect voor de Wet waren – goddelozen, leugenaars en moordenaars, « *men-sen van bloed en bedrog* ».

« *Hun dorsvloer is niet vastgesteld door zijn Mond : temidden van hen heerst de verschrikking. Hun plek is een open graf, ze huichelen met hun tong* » (Ps 5, 10).

De « dorsvloer » is de plek waarover het tweede boek Samuel spreekt : « *Nog diezelfde dag ging Gad naar David en sprak tot hem : Ga voor Jahweh een altaar oprichten op de dorsvloer van Ornan, de Jeboesiet* » (2 S 24, 18). Het offer dat David op de dorsvloer bracht, bereidde de bouw van de Tempel door zijn zoon en opvolger Salomon voor.

In de aangehaalde psalm gaat het om een tempel die de goddeloze Samaritanen opgericht hebben op de berg Garizim in 328 v. Chr., met de bedoeling te rivaliseren met de Tempel in Jeruzalem. Het schismatieke bouwwerk wordt door de psalmist « *dorsvloer* » genoemd, omdat hij weigert er de naam “tempel” aan te geven – net zoals wij een protestantse cultusplaats ook niet “kerk” noemen.

Heel de strijd van de dienaren van Jahweh zal gedurende vele eeuwen de voorafbeelding zijn van de toekomstige strijd die de Messias en zijn Moeder zullen voeren tegen Satan en zijn handlangers. Het is daarom dat de Kerk elke dag in de Psalmen het gebed vindt dat haar ondersteunt in haar gevecht tegen ketterij en schisma : « *Tot Jahweh neem ik mijn toevlucht* » (Ps 11, 1).

EN VANDAAG ?

Zoals de « *armen van Israël* » zich voelden in de eindtijd van het Oude Verbond, zo voelen ook wij ons vaak. Abbé de Nantes bracht dit treffend onder woorden toen hij schreef :

« *Wij zijn terecht gekomen onder het juk van een “Hervorming van de Kerk”, gewild door pausen en een concilie, waardoor wij elke dag meer verscheurd worden tussen enerzijds de gehoorzaamheid aan onze oversten en anderzijds het geloof in Jezus Christus.*

« *Voor ons pleiten ons geweten, onze argumenten die we wel duizend keer hebben nagetrokken, de lectuur van de H. Schrift en de kerkvaders, het voorbeeld van alle heiligen. Alles bevestigt ons keer op keer in het besef dat we op de rechte weg zijn.*

De leugenachtige toezspraken, de onrechtmatige en onwettige sancties die ons opgelegd werden eerst door onze bisschoppen en later door de H. Stoel, om ons te beletten adem te halen en ons tot wanhoop te brengen, om ons ervan te overtuigen onze religieuze geloften te verbreken en de Kerk te verlaten, zijn op onze kruisweg de duidelijke tekenen van een onrechtvaardige vervolging.

« *Niettemin moeten wij leven in de gemeenschap van de Kerk en van onze confraters, in de onderwerping aan onze bisschoppen en onze H. Vader de paus. Zelfs al behoren wij vast en zeker tot de verdedigers van het geloof, tot de loyale dienaars van de Kerk en – ondanks onze fouten – tot de ware leerlingen van Jezus Christus, toch accepteren wij bijgevolg uit beleefdheid en discretie al die alom bekende ketters en schandaalverwekkers, die arrogante apostaten en die dominante kerkvorsten, die zich opstellen als communistische volkscommissarissen in een bezet land. Wij moeten ons gedragen als slaven die nederig luisteren naar de woorden en ideeën van Hunne Hoogwaardigheden.*

« *Zo was het ook gesteld met de “armen van Israël”. Zij waren het voorwerp van het gedurig misprijzen van Sadduceeën en Farizeeën. Het waren deze armen van Israël die in hun ellende onvermoeibaar zoveel psalmen componeerden en prevelden, gedichten vol zachte klachten en oproepen tot God, vol vertrouwen en hoop, getuigend van een alsmaar zuiverder, intiemer, sterker en heiliger liefde naarmate de verdrukking door de goddelozen heviger werd. Uit één van deze kleine kringen van weggehoonde en versmide mensen werd tenslotte echter de zachtmoedige, de nederige, de Onbevleete Maagd Maria geboren.*

« *Op de dag dat zij haar Magnificat zong, werd het juk van de onwaardige slavernij voorgoed gebroken. De geliefden van God wisten toen dat hen niet langer gevraagd werd de grofheden van de machtigen en de onafgebroken schande van hun ellende en armoede te ondergaan. Het was de aankondiging van een Nieuw Verbond, waarin God voor altijd bij zijn beminden zou zijn en hun gebroken zielen vrede zou schenken* » (CRC nr. 228, december 1986, p. 20).

broeder Bruno van Jezus-Maria

* * *

Mocht de geboorte van de Verlosser ook ons sterken in het besef dat de nachtmerrie van de conciliaire Revolutie, van de vervolgingen, de verdachtmakingen en de broederstrijd ooit voltooid verleden tijd zal zijn.

« *Blijft nu niet staren op wat vroeger gebeurde en staat bij het verleden niet stil. Zie, Ik ga iets nieuws beginnen : het is al ontloken, bemerk jij het niet ?* » (Is 43, 18-19).

DE H. SERGIUS VAN RADONEZJ

PATROON VAN HET HEILIGE RUSLAND

Kiëv, de huidige hoofdstad van Oekraïne, is voor alle Russen een heel bijzondere stad: het is de bakermat van het christendom in Rusland, de plaats waar de H. Vladimir in 988 het doopsel ontving. Kiëv kende een schitterende bloeiperiode tussen de tiende en de dertiende eeuw. Maar in 1240 vielen de Mongolen of Tataren van de Gouden Horde het Russisch grondgebied binnen...

« De christelijke beschaving, verjaagd of in elk geval zwaar verstoord door de onophoudelijke en verwoestende invallen van de Tataren in de zuidelijke vlakten, verschool zich in de 13de en 14de eeuw in de ondoordringbare wouden van het Noorden. Het christendom kende een geleidelijke wedergeboorte in Novgorod, in Rostov, daarna in Moskou, waar metropoliet Peter in 1325 zijn zetel vestigde. De kathedraal van de Tenhemelopneming die hij er bouwde, werd de hoofdkerk van heel Rusland.

« Het is dan dat een heilige kluizenaar, de H. Sergius van Radonezj, niet ver van Moskou in 1344 het klooster van de Heilige Drie-vuldigheid sticht en er de regel van de H. Theodosius van Kiëv invoert. De mensen stromen er naartoe, en de geestelijke uitstraling van het klooster gaat hand in hand met de politieke opgang van Moskou, dat door grootvorst Ivan I tot hoofdstad wordt uitgeroepen. »

Zo schetst abbé de Nantes in zijn magistrale studie over Rusland het kader waarin het leven en het werk van de H. Sergius verliepen (*La Russie avant et après 1983*, CRC nr. 184, december 1982, p. 18).

HOE VARFOLOMEÏ LEERDE LEZEN

De eerste die een *Vita* van de H. Sergius van Radonezj schreef, was één van zijn monniken, Epiphanius de Wijze. In de 15de eeuw werd deze biografie herzien door een Servische kloosterling, Pachomius. De zeer grote verering die de heilige patroon van Rusland al tijdens zijn leven genoot,

maakt dat er geen enkele orthodoxe gelovige is die niet alle details van het leven van Sergius kent.

Sergius zag het levenslicht rond het jaar 1313 in Groot-Rostov, een stad op 180 km van Moskou, en kreeg bij zijn doopsel de naam Varfolomeï (Bartholomeüs). Toen hij zeven jaar was lieten zijn ouders, die van adellijke afkomst waren, hem studeren. Maar in tegenstelling tot zijn broers slaagde Varfolomeï, de middelste van de drie, er ondanks al zijn inspanningen niet in om te leren lezen. Hij was daar heel ongelukkig om en bad vaak om de genade er toch toe in staat te zijn.

Op een dag, toen zijn vader hem het veld in zond om

een weggelopen paard te zoeken, zag de jongen onder een boom een oude man staan bidden. Geen twi-
fel mogelijk: het was een *starets*, een rondtrekkende geestelijke bij wie het gewone volk graag raad en vertroosting zocht. Schoorvoetend kwam Varfolomeï dichterbij en vroeg de grijsaard tot God te bidden opdat hij eindelijk zou kunnen lezen. De *starets* sprak een gebed uit en gaf de knaap vervolgens een stuk *prosporon* (gewijd brood).

Op verzoek van Varfolomeï ging de oude man mee naar

het huis van de jongen. Na de maaltijd droeg de *starets* de knaap op om voor te lezen uit de Psalmen. Beschaamd herinnerde Varfolomeï hem eraan dat hij niet kon lezen, maar de grijsaard drong aan. En toen slaagde de jongen er tot zijn eigen verbazing en die van zijn ouders plots in om foutloos uit het getijdenboek voor te lezen. Alvorens hij afscheid nam, sprak de *starets* de raadselachtige woorden: « Dit kind zal de verblijfplaats van de Heilige Drie-eenheid worden en een grote menigte voeren tot het begrijpen van de goddelijke wil. »

Na dit wedervaren nam Varfolomeï vurig deel aan de liturgische diensten in de kerk en las de H. Schrift. Toen hij twaalf jaar was, leidde hij een ascetisch leven: hij vastte op woensdag en vrijdag,

De H. Sergius als abt. Schilderij door Michail Nesterov (1862-1942).

en de andere dagen leefde hij enkel op water en brood. Als opgroeiende jongeman behield hij de zuiverheid van lichaam en ziel.

Enkele jaren later werd het gezin onverwacht in armoede gedompeld. Zij verhuisden van Rostov naar Radonezj, een dorpje ten noorden van Moskou. Zijn broers huwden, maar Varfolomeï wilde graag monnik worden. Zijn ouders vroegen om deze beslissing uit te stellen tot na hun dood, zodat zij iemand hadden om voor hun oude dag te zorgen. Enige tijd nadien trokken zij zich zelf allebei in een klooster terug, waar ze kort daarna stierven. Varfolomeï bad veertig dagen lang op hun graf. Daarna overhaalde hij zijn oudste broer Stefan, die ondertussen weduwnaar was geworden, om samen met hem de bossen in te trekken om er in alle stilte als kluizenaar te leven.

DE STICHTING VAN HET DRIEVULDIGHEIDSKLOOSTER

Na lang zoeken vonden zij een geschikte plaats bij een bron midden in het woud. Ze bouwden er een cel en een kapel die – de woorden van de oude *starets* indachtig – aan de H. Drievuldigheid toegewijd werd. Dat was een innovatie: de traditie in Rusland schreef voor dat kloosters onder de bescherming van de H. Maagd of van een heilige geplaatst werden.

Nadat zijn broer, die het harde kluizenaarsleven te zwaar vond, naar een klooster in Moskou vertrokken was, ontving Varfolomeï op 24-jarige leeftijd van de *hegoumen* (overste) Metrophanes de tonsuur en de naam Sergius.

En zo bevond Sergius zich heel alleen in dat woud, waar de wolven bij zijn cel kwamen huilen. Ook beren kwamen naar de plek waar de heilige leefde. Op een keer bemerkte Sergius dat een bepaalde beer niet zozeer gevaarlijk als wel uitgehongerd was. Hij begon medelijden te krijgen met het dier en gaf het te eten. De beer was opgetogen over de kluizenaar en kwam vaak een portie eten bij hem halen. De heilige gaf hem elke keer voedsel. Hij ging zelfs zo ver dat hij zichzelf eten ontzegde voor de beer!

De godvruchtige kluizenaar leefde gedurende drie jaar volkomen alleen. Toen kwamen geleidelijk aan andere vrome mannen naar hem toe met de vraag om onder zijn geestelijke leiding op dezelfde manier te mogen leven. Sergius stemde toe, en zo ontstond een *laura* (in het Russisch *lavra*): een monnikengemeenschap waarvan de leden ieder in een eigen cel woonden, maar die wel onder het gezag van een overste stond. De vespers, de complete en de andere getijden baden de broeders gezamenlijk in de kleine kerk. Voor de Goddelijke Liturgie (de H. Eucharistie) deden zij een beroep op een priester van buiten de gemeenschap, meestal Metrophanes, die uiteindelijk ook in hun midden kwam leven.

Korte tijd later stierf de *hegoumen* echter. De broeders zochten Sergius op en vroegen hem om hun overste te worden: « *Vader, wij kunnen niet zonder hegoumen leven, en wij willen dat u deze functie uitoefent. Wanneer wij u dan onze zonden*

komen biechten, zullen wij van u de absolutie en onderricht krijgen. Het past ook dat de Liturgie wordt opgedragen en dat wij uit uw zuivere handen de H. Mysteriën ontvangen. » Maar Sergius weigerde: « *Het komt mij alleen maar toe te wenen over mijn zonden* », sprak hij. Pas na lang aandringen werd de heilige kluizenaar in 1354 tot priester gewijd en verheven tot de rang van *hegoumen*.

UIT LIEFDE VOOR DE ARMOEDE

De kleine gemeenschap leefde in de grootst mogelijke soberheid. Sergius had de armoede zo lief dat hij als strikte regel invoerde dat niemand om aalmoezen voor het klooster mocht vragen. Op een keer was al het eten op. Na drie dagen begonnen enkele broeders te morren tegen hun overste: « *Wij sterven van honger en u laat niet toe dat wij aalmoezen vragen. Morgen vertrekken wij voorgoed van hier.* » Sergius kon hen ervan overtuigen niet toe te geven aan zwakheid en hun hoop in God te stellen. « *Ik geloof dat God de bewoners van deze plaats niet in de steek zal laten* », zei hij. Op hetzelfde moment klopte iemand aan de poort. Broeder portier deed open en kwam vol blijdschap aangelopen: « *Vader, men heeft ons een stapel broden gebracht in opdracht van iemand die Christus bemint!* » Zo werd in het oude Rusland de christelijke naastenliefde beoefend en het onwrikbaar vertrouwen in de hemelse Vader beloond...

Op een andere keer was de heilige laat op de avond verzonken in gebed voor zijn medebroeders in het klooster. Plots hoorde hij een stem: « *Sergius!* » Hij opende het venster en zag een ongewoon licht dat uit de Hemel neerdaalde. De stem hernam: « *Sergius! De Heer heeft je gebed voor je kinderen gehoord. Kijk wat een menigte zich rond jou heeft verzameld in naam van de H. Drievuldigheid!* » Toen zag de heilige een massa prachtige vogels die niet alleen binnen de kloostermuren rondvlogen, maar ook daarbuiten. De stem vervolgde: « *Zo zal het aantal van je leerlingen toenemen en het zal je niet aan opvolgers ontbreken om in je voetstappen te treden.* »

Op de uitdrukkelijke vraag van de patriarch van Constantinopel voerde Sergius later het cenobitisme in, het volledige gemeenschapsleven (van het Griekse woord *koinos*, "gemeenschappelijk"). Hij deed dit enkel uit gehoorzaamheid, want in zijn hart hield hij bovenal van de eenzaamheid. Het aantal monniken nam toe en het klooster breidde uit, maar er ontstonden ook spanningen. Sommigen wilden Sergius niet meer als overste. Daarop vertrok de heilige in alle stilte.

Rond dezelfde tijd riep de bejaarde metropoliet van Moskou, Aleksej, hem bij zich met de bedoeling hem tot zijn opvolger aan te stellen. Sergius zei echter: « *Vergeef me, Eerbiedwaardige Herder, maar u wil een last op mijn schouders leggen die mijn krachten te boven gaat. U zal in mij niet vinden wat u zoekt. Ik ben de grootste zondaar van allemaal.* » En daarop keerde hij terug naar zijn klooster in de bossen.

De jonge Varfolomeï ontmoet een oude *starets* die hem een stuk gewijd brood geeft. Met dit schilderij werd Nesterov de grondlegger van het Russisch symbolisme.

KOELIKOVO, HET RUSSISCHE LEPANTO

In het jaar 1380 werd het Russische land opnieuw geteisterd door een invasie van de Tataarse horden. De Mongoolse khan Mamaj verzamelde een ontzaglijke troepenmacht van 125.000 strijders om de naar vrijheid strevende Russen te verpletteren.

De grootvorst van Moskou, Dimitri, besloot de vijand te trotseren met een leger samengesteld uit manschappen van de verschillende vorstendommen. Maar eerst begaf hij zich naar het klooster van de H. Drievuldigheid. Hij knielde in volle wapenrusting neer aan de voeten van de heilige abt, die hem zei: « Met de hulp van God zal je de overwinning behalen. Je zal veilig en wel en overladen met roem het slagveld verlaten. » En om dit verbond tussen het altaar en de troon te bekrachtigen zond Sergius twee van zijn monniken met het leger van de grootvorst mee.

Tegenover de Tataarse overmacht kon Dimitri slechts zestigduizend man in het veld brengen. Een verhouding van één tegen twee... Maar zijn vertrouwen in de woorden van Sergius was volkomen.

Mamaj sloeg zijn kamp op aan de Don, waar hij wachtte op een hulpleger uit Litouwen waarmee hij een verdrag gesloten had. De Russen besloten niet te aarzelen en staken op de avond van 7 september de grote rivier over. De dag daarop vond op het veld van Koelikovo één van de bloedigste veldslagen uit de geschiedenis plaats. De Tataren leken aan de winnende hand, tot hun achterhoede onverwacht aangevallen werd door een regiment dat Dimitri met opzet achter de hand gehouden had. Er brak paniek uit bij de vijand, die daarop achteruitweek voor het tegenoffensief van de Russen. Het veel kleinere leger van Dimitri behaalde een schitterende overwinning. Tot laat in de nacht werden de vluchtende Tataren achtervolgd en afgemaakt. Haast nie-

mand van hen overleefde de slag...

Terwijl de veldslag volop aan de gang was, bad de H. Sergius vurig. « Plots stond de heilige recht, als getransfigureerd, en kondigde aan zijn medebroeders aan: « *We hebben gewonnen!* » Net zoals de H. Pius V in 1571 in Rome zou doen, op de dag en het uur zelf van de overwinning van Lepanto op de Turken » (abbé de Nantes, CRC nr. 184, p. 18). Wat een prachtige parallel die duidelijk maakt hoe God op beslissende ogenblikken in de geschiedenis aan zijn gezalfde, David, de overwinning schenkt op de almacht van Goliath!

De macht van de Gouden Horde was gebroken. Grootvorst Dimitri kreeg de erenaam *Donskoj*, waaronder hij tot op vandaag voortleeft.

« IK ZAL JE KLOOSTER NIET MEER VERLATEN »

Op een nacht, toen de H. Sergius de *Akathistos-hymne*¹ tot de Moeder Gods zong en vóór haar icoon vurige gebeden stortte voor het welzijn en de bescherming van zijn klooster, onderbrak hij plotseling zichzelf. Zijn heilige ziel voelde de nade-

Bij de kapel en zijn cel midden in het woud sluit Sergius vriendschap met een beer. Schilderij door Michail Nesterov.

(1) In de oosterse Kerk bidt of zingt men bepaalde hymnen altijd rechtopstaand (*akathistos* betekent letterlijk: “ongezeten”).

Sergius zegent de grootvorst van Moskou, Dimitri (de latere Dimitri Donskoj), aan de vooravond van de slag van Koelikovo waarin de Russen de Mongoolse horden een verpletterende nederlaag zullen toebrengen.

ring van een hemelse verschijning aan en hij zei tot zijn celgenoot Micheï : « *Verheug je, mijn kind, want we krijgen miraculeus bezoek !* »

Nauwelijks was hij uitgesproken of hij hoorde een stem die sprak : « *De Allerzuiverste komt !* » Hij haastte zich naar de ingang van zijn cel en plotseling omgaf hem een ongewoon licht, nog schitterender dan de zon. Hij aanschouwde de Allerheiligste Moeder van God, stralend van een onbeschrijflijke glorie en vergezeld door de apostelen Petrus en Joannes. De heilige wierp zich op de grond, maar de Moeder Gods raakte hem aan met haar hand en zei : « *Vrees niet, mijn uitverkorene ! Ik kom je een bezoek brengen, want ik heb je gebed voor je leerlingen en deze plaats gehoord. Van nu af aan zal ik je klooster niet meer verlaten en ik zal het beschermen voor altijd.* » Daarop werd zij onzichtbaar.

De oude abt beefde van schrik en vreugde. Gedurende enkele minuten verkeerde hij in een toestand van extase. Terug bij zinnen gekomen vestigde hij zijn blik op zijn medebroeder en leerling Micheï, die als dood op de grond uitgestrekt lag. De grote mysticus die Sergius was, had de Koningin van de Hemel kunnen aanschouwen en haar stem kunnen horen, maar de doodsbanne broeder was niet in staat geweest om alles waar te nemen ; hij had enkel het hemelse licht gezien.

« *Sta op, dierbare zoon* », sprak de H. Sergius. Micheï kwam terug tot zichzelf, stond op maar viel onmiddellijk terug op zijn knieën voor de abt : « *Zeg mij, Vader, om de liefde Gods : wat was deze verschijning uit de Hemel ? Mijn arme ziel had zich bijna van mijn lichaam gescheiden.* » Maar Sergius kon niet antwoorden ten gevolge van een diepe geestelijke emotie : « *Wacht nog even, mijn zoon, want de verschijning van daarnet doet mijn ziel nog beven.* »

Broeder Bruno heeft dit buitengewoon gebeuren becomeментарieerd :

« De talrijke gelijkenissen tussen deze verschijning en die van Fatima springen in het oog. De H. Sergius “voelt de nadering van een hemelse verschijning aan” en verwittigt zijn metgezel, net zoals Lucia haar neef en haar nichtje verwittigde vlak voor elke verschijning. Juist zoals Francisco wel zag, maar niets hoorde, “zag Micheï enkel het hemelse licht”. Sergius kan niet antwoorden op de vragen van zijn medebroeder, want de verschijning belet hem tijdelijk om volledig van zijn zintuigen te kunnen gebruik maken. Zo zeiden Lucia en Jacinta ook tegen Francisco, die hen met vragen bestookte, dat hij moest wachten : “Ik zal het je morgen zeggen. Vandaag kan ik niet spreken.”

Niets ontbreekt, zelfs niet de aanwezigheid van de H. Petrus, de eerste “*Bisschop in het Wit gekleed*”... En evenmin de belofte van de Onbevleete dat zij altijd bij de ziener of zienares zal blijven, om voor hem of haar een toevlucht te zijn die tot bij de Vader zal leiden.

« Het gaat wel degelijk om dezelfde H. Maagd, die in Portugal een boodschapster is komen zoeken om haar verbond met Rusland te hernieuwen ! » (CRC nr. 368, juni-juli 2000, p. 31).

Onwillekeurig zijn we dan ook geneigd in de *starets* die de jonge Varfolomeï een stuk gewijd brood gaf een parallel te zien met de engel die in Fatima de komst van de H. Maagd aankondigde. Gaf de engel aan Lucia, Jacinta en Francisco niet de H. Communie ? En is het *prosporon* dat de zevenjarige Varfolomeï uit de handen van de oude man nuttigde niet bestemd om in de Goddelijke Liturgie (de H. Eucharistie) als offerande opgedragen te worden en het Lichaam van Christus te worden ?

EEN GELUKZALIGE NEDERLAAG

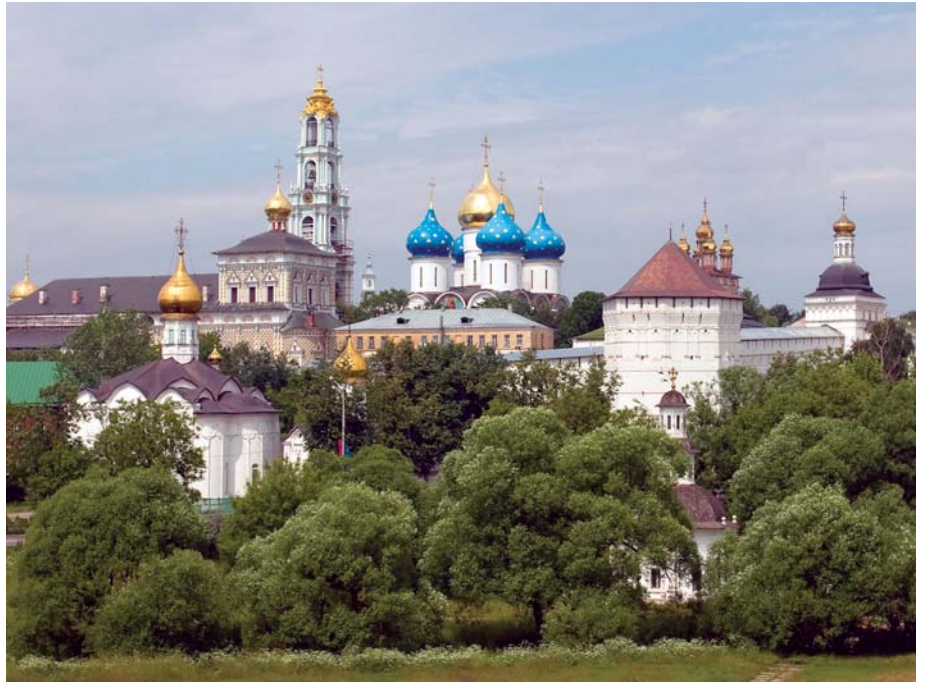
Het hemels bezoek aan het Drievuldigheidsklooster van de H. Sergius was geen alleenstaand feit. Het was niet de eerste keer dat Onze-Lieve-Vrouw tussenkwam in de zaken van Rusland. Vele eeuwen tevoren had zij al ingegrepen in de geschiedenis van het land :

« De geschiedenis van het Heilige Rusland begint met een nederlaag. De Russen van Kiëv, die in 860 Constantinopel kwamen belegeren, werden verdreven door de tussenkomst van de *Theotokos*, de Moeder Gods » (broeder Pierre, *La Renaissance catholique au Canada* nr. 82, november 2000).

De Slaven die Kiëv bewoonden, waren in 860 nog heidenen : het doopsel van grootvorst Vladimir – de H. Vladimir – zou pas meer dan een eeuw later plaatsvinden. En de Grieken maakten nog deel uit

van de H. Kerk, want het schisma van 1054 was veraf. De raid uitgevoerd door zo'n tweehonderd schepen bemand door « Skythen uit het noorden », zoals de Byzantijnen de inwoners van het rijk van Kiëv noemden, verraste Constantinopel volkomen. Terwijl de voorsteden aan de Bosporus geplunderd werden, haastte de patriarch zich naar de basiliek van de Moeder Gods bij het paleis van Blachernae, waar hij bad voor de beroemde icon van de *Blachernitissa*, de beschermster van het Byzantijnse rijk. Daarop nam hij de kostbare relikwie van de Sluier van Maria, begaf zich naar de Bosporus en raakte het water met de sluier aan. Meteen stak een hevige storm op die de vijandelijke schepen uiteensloeg en de aanvallers verdreef...

Een gelukzalige nederlaag ! Want « het was ten gevolge van deze eerste ontmoeting dat Constantinopel zich er op toelagde om missionarissen naar die barbaren in het noorden te sturen. Het zouden de grote heiligen Cyrillus en Methodius zijn die het Evangelie zouden uitdragen [...]. Zij waren het die de Blijde Boodschap in het Slavisch vertaalden en op schrift stelden door een nieuw alfabet uit te vinden, een verbeterd glagolitisch, namelijk het "cyrillisch". Daardoor zijn zij werkelijk de stichters van de Russische beschaving » (abbé de Nantes, CRC nr. 184, p. 17).

Het indrukwekkende Drievuldigheidsklooster van de H. Sergius is het spirituele centrum van Rusland. De communisten stuurden de monniken naar de Goe-lagarchipel, maar nu zijn de gebouwen in hun vroegere glorie hersteld en komen pelgrims opnieuw van heinde en verre om te bidden op het graf van de patroon van het Heilige Rusland.

DE DOOD VAN EEN HEILIGE

Zes maanden voor zijn heengaan naar het eeuwig leven riep de H. Sergius zijn gemeenschap bijeen. Hij vertrouwde haar toe aan zijn opvolger, de monnik Nikon, en legde zijn functie van *hegoumen* definitief neer. Vervolgens trok hij zich in de volkomen eenzaamheid terug om ongestoord te kunnen bidden en zich op de dood voor te bereiden.

In september 1391 voelde hij zijn einde naderen. Nogmaals riep hij alle broeders bij zich en gaf aan ieder van hen zijn laatste instructies. Hij stierf op 25 september, 78 jaar oud.

Eenendertig jaar later, in 1422, groef men zijn stoffelijk overschot terug op. Zijn lichaam was ongeschonden bewaard gebleven. Hij werd bijgezet in de nieuw opgerichte Drievuldigheidskathedraal binnen de muren van de door hem gestichte *lavra* en in 1452 heilig verklaard. Ook de Rooms-katholieke Kerk erkent hem als een heilige.

« De dood van de heilige, van wie het lichaam ongeschonden en soepel gebleven was, deed de uitstraling van het *Drievuldigheidsklooster van de H. Sergius* nog verder toenemen. Het klooster werd een stad, heilige Stad en hart van de Russische Kerk, waaruit in de loop van de daaropvolgende twee eeuwen 254 kloosters zouden ontspruiten » (abbé de Nantes, CRC nr. 184, p. 18).

redactie KCR

Bedevaarders schuiven in lange rijen aan bij het graf van de H. Sergius. Het was voor de iconostasis van deze kerk dat Andrej Roeblov zijn vermaarde icon van de H. Drievuldigheid schilderde (tegenwoordig een kopie, het origineel hangt in de Tretjakovgalerij in Moskou).

BELGIË IN DE GROTE OORLOG

STORMLOOP TEGEN DE VESTING ANTWERPEN

In de vooroorlogse plannen van de Belgische militaire staf nam Antwerpen een sleutelpositie in. De havenstad was uitgebouwd tot een bolwerk voorzien van een dubbele fortengordel, waarin zowel het leger als de hoogste burgerlijke gezagsdragers zich in geval van nood veilig konden terugtrekken. Tussen eind augustus en begin oktober 1914 slaagde koning Albert in een dubbele krachttoer : eerst was hij de Duitsers te snel af door zijn troepen veilig en wel binnen de vesting te brengen, daarna kon hij het volledige veldleger onder de neus van de vijand doen ontsnappen in de richting van de kust.

DE CAPITULATIE VAN HET FORT VAN WALEM OP 2 OKTOBER 1914.
De Duitsers bewezen militaire eer aan de commandant
en de 150 overlevenden van het garnizoen. Schilderij door Alfred Bastien.

DE NATIONALE VLUCHTHEUVEL

IN het midden van de negentiende eeuw was binnen de Belgische legertop het concept gegroeid van een « *Réduit national* » : een grote, versterkte vestingstad waarin regering en leger zich bij een aanval van een buitenlandse vijand zouden kunnen terugtrekken, om van daaruit actief weerstand te bieden in afwachting van hulp door de mogendheden die onze neutraliteit waarborgden. De keuze viel op Antwerpen, omdat de Scheldestad gemakkelijk te bevoorraden was en bovendien vlot bereikbaar voor de Britten, onze betrouwbaarste bondgenoot.

In 1859 werd de Grote Omwalling aangelegd, die het tracé volgde van de huidige Ring. Drie kilometer verder van het stadscentrum af werden acht forten gebouwd, genummerd van 1 tot 8, die de Antwerpse agglomeratie aan de zuid- en de oostzijde beschermden tegen een bombardement. In goede Belgische traditie waren de Antwerpenaren met al dat militair gedoe niet opgezet : de *Meeting-partij* trok fel van leer tegen de versterkingen.

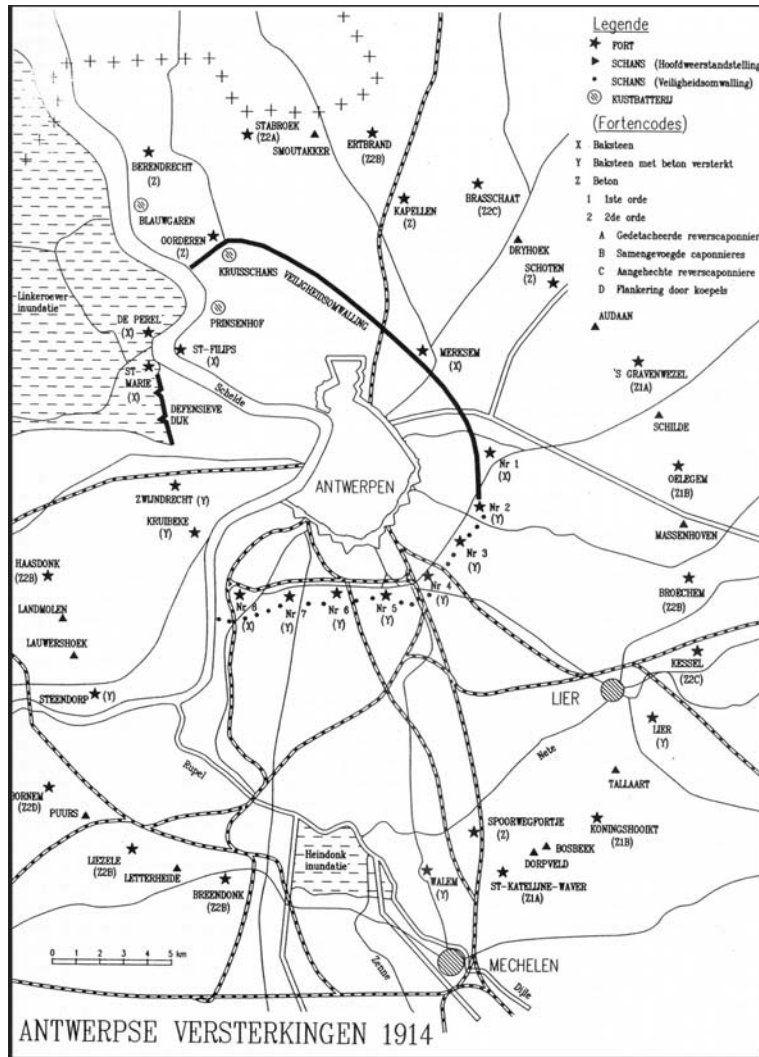
Tijdens de Frans-Pruisische oorlog van 1870 bleek dat de fortengordel niet meer zou voldoen : de Pruisen hadden kanonnen waarmee ze Parijs van op 7 km afstand beschoten ! Antwerpen was ontzet. Voor de oorlog had men Brialmont verweten

dat de forten te ver van de stad lagen, nu verweet men hem dat ze te dichtbij opgetrokken waren...

Koning Leopold II was daarop de drijvende kracht achter een plan om de nationale vesting te voorzien van een buitengordel van twintig grote en kleinere bolwerken. Omdat de politieke wil ontbrak en het parlement niet met geld over de brug kwam, nam de uitvoering van dit plan echter tergend veel tijd in beslag. Tegen de eeuwwisseling waren er slechts acht forten gebouwd, waaronder die van Walem en Lier.

Pas in 1906, wanneer de internationale toestand merkkelijk verslechtert, schiet België wakker. Met man en macht wordt gewerkt om van de buitengordel de voornaamste weerstandslinie te maken. Ze vormt uiteindelijk een ketting van forten en schansen en heeft een totale omtrek van zomaar eventjes 94 km.

Om effectief te zijn moet een versterking natuurlijk opgewassen zijn tegen de aanvalsmiddelen die de vijand inzet : zij moet weerstand kunnen bieden aan de vuurkracht van de artillerie. « Evoluëert die technologie snel, zoals tussen 1860 en 1914, dan verouderen versterkingen van een bepaald type even snel », schrijft Robert Gils, dé specialist van de Antwerpse fortificaties (*Antwerpse forten 1914*, Tielt, Lannoo, 2014, p. 29).

De versterkte vesting Antwerpen, omgeven door twee fortengordels (bron: R. Gils). De buitengordel bestond uit een keten van forten en schansen met een totale omtrek van bijna 100 kilometer.

Rond 1885 is het duidelijk dat constructies in baksteen niet meer bestand zijn tegen het nieuwste soort geschut. Beton wordt noodzakelijk. Het eerste betonnen pantserfort dat in de buitengordel opgetrokken wordt, is dat van Sint-Katelijne-Waver; het is bestand tegen granaten van 21-cm-mortieren. Voor alle forten die na 1906 gebouwd worden, gebruikt men beton. De oudere bolwerken worden ermee verstevigd.

Maar het Duitse Krupp ontwikkelt steeds zwaardere mortieren. Gewoon beton begint bij een beschieting met geschut van 30 cm of meer te scheuren; enkel gewapend beton biedt een oplossing. Het Belgisch leger doet proefnemingen in Brasschaat en komt tot het besluit... dat het niet wenselijk is op dit nieuw type beton over te schakelen. Allicht is het (weer) een centenkwestie: gewapend beton is vier keer duurder dan gewoon beton.

In de herfst van 1912 vinden op een eiland in de Zwarte Zee schietproeven plaats waarop de Russen drie Franse officieren hebben uitgenodigd en één Belg: kolonel Victor Deguise, de latere commandant van de vesting Antwerpen. Het is zonneklaar dat onze fortengordel niet bestand is tegen de nieuwste zware artillerie. Deguise verstuurt zijn verslag op 14 maart 1913 naar minister van Oorlog

De Broqueville. Maar het is te laat: de ruwbouw van de forten, in *ongewapend* beton, is voltooid.

DE DUITERS TE SNEL AF

In augustus 1914 stormen de Duitse troepen door ons land op weg naar Frankrijk. Achtereenvolgens vallen de *Position fortifiée de Liège* en de Getelinie, maar niet zonder felle tegenstand van het Belgisch leger. De vijand verliest kostbare dagen, terwijl juist snelheid het sleutelwoord is van het aanvalplan van Von Schlieffen.

Koning Albert, opperbevelhebber van het leger, geeft blijk van grote realiteitszin en militair doorzicht. Hij voorziet de geweldige zeisbeweging van de Duitse rechtervleugel en zet alles op alles om ons veldleger – zes infanteriedivisies en één cavaleriedivisie – van de vernietiging te redden door het tijdig binnen de vesting Antwerpen terug te trekken.

Dat doorzicht en die voorzichtigheid zijn jammer genoeg niet iedereen gegeven. Minister van Oorlog Charles de Broqueville is het er absoluut niet mee eens dat het leger zich zo snel terugplooit op Antwerpen; waarom ons niet eerst verschansen in loopgraven aan de Dijle en daar de vijand tegenhouden? De baron getuigt zo van een zware onderschatting van de aanvalskracht van de superieure Duitse troepen, die ons als een pletwals onder de voet zouden lopen. Het is het zoveelste punt van discussie tussen de minister en de koninklijke opperbevelhebber, en dat gebrek aan overeenstemming zal de besluitvorming op het hoogste niveau nog lang vergiftigen.

Ook de geallieerden hebben kritiek op onze vorst. De Franse militaire attaché in Brussel, commandant Génie, vindt dat de koning te weinig militaire durf aan de dag legt; aanvallen is de boodschap, volgens de doctrine die in het Franse hoofdkwartier van kracht is: « *l'offensive à outrance* », « de aanval tot het uiterste »! Deze « ongelooflijk dwaze theorie stelt dat het de geestdrift en de wil van de chef zijn die de overwinning uitmaken; al de rest is niet van belang! Men moet zijn artillerie achterlaten, naar voren stormen, de vijand bij de keel grijpen, hem demoraliseren enz. » (abbé de Nantes, conferenties over de Grote Oorlog, 2. Août 1914, *le baptême du feu*, oktober 1993). Deze doctrine zal Frankrijk helaas honderdduizenden doden kosten.

Joffre, de Franse opperbevelhebber, geeft aan Albert als zijn mening te kennen dat de oprukkende Duitsers in Midden-België – het gaat om het reusachtige Eerste Leger van Von Kluck! – slechts een onbelangrijk afleidingsmanoeuvre vormen waarvoor men niet bang hoeft te zijn... Hij zit er glad naast, zoals onze vorst maar al te goed beseft.

Albert weigert risico's te nemen. Zeer tot ongenoegen van de Fransen, die willen dat ons leger zich naar het zuiden begeeft en tussen Samber en Maas

met hen aansluiting zoekt, geeft de koning op 18 augustus het bevel tot terugtrekking binnen de nationale vesting Antwerpen. Het is maar net op tijd : de aanstormende Von Kluck kan enkele dagen later enkel vaststellen *dat het Belgisch leger hem ontsnapt is*. « De vernietiging van dit leger behoorde tot de taak van Kluck. Hij had gehoopt die te kunnen volbrengen door zich tussen de Belgen en Antwerpen te dringen en hen te omsingelen voor zij zich op hun versterkte basis zouden hebben teruggetrokken. Hij was te laat. De terugtocht van koning Albert had zijn leger gered en het zou naderhand een bedreiging vormen voor de achterhoede van Kluck tijdens diens opmars naar Parijs » (Barbara Tuchman, *The Guns of August*, New York, 1962, Ndl. vert. p. 299).

Vanaf 20 augustus trekken onze soldaten Antwerpen binnen. Velen zijn niet om aan te zien : doodop, ongewassen, ondervoed. Ook talrijke vluchtelingen uit de door de Duitsers overrompelde gebieden stromen toe, met hun gruwelijke verhalen over wraakacties en massamoorden door *ulanen* en *doodskophuzaren*. De chaos en de ongerustheid in de Scheldestad zijn groot, ondanks de officiële leuze dat de nationale vesting onneembaar is. Enkel de komst van de koning en de regering geeft wat moed. De vorst en zijn gezin nemen hun intrek in het Koninklijk Paleis op de Meir, de diensten van de ministeries worden ondergebracht in ondermeer de Stadsfeestzaal en het Koninklijk Atheneum. Antwerpen is de tijdelijke hoofdstad van het belaagde koninkrijk geworden, terwijl Brussel tot open stad verklaard is.

De Duitsers achtervolgen het veldleger niet en laten bij Antwerpen enkel een observatiekorps achter om hun bevoorradingslijnen te beschermen. Hun einddoel ligt immers in het zuiden : Parijs ! Op dezelfde 20ste augustus trekt het Eerste Leger van

Onder het voorwendsel dat burgers hen beschoten hadden, ontbonden de Duitsers al hun duivels tegen de stad Leuven. Het intellectueel centrum van het katholicisme in België werd vanaf 26 augustus 1914 acht dagen lang systematisch verwoest. Bijna 250 mensen, onder wie verschillende geestelijken, werden omgebracht.

Alexander von Kluck Brussel binnen. Drie dagen en drie nachten lang marcheren zijn 320.000 soldaten colonne na colonne door de stad, perfect in het gelid en onder het zingen van het « *Heil dir im Siegerkranz* » ter ere van de keizer. Het is een grimmige parade van een bijna onvoorstelbare macht en grandeur, aangegaapt door een verbijsterde menigte. Op het stadhuis wordt de Duitse vlag gehesen en in Berlijn luiden in triomf de klokken.

DE UITSCHAKELING VAN NAMEN EN DE SLAG AAN DE GRENZEN

Terwijl Von Kluck triomfantelijk door de Belgische hoofdstad trekt, hebben ook het Tweede Leger van Von Bülow en het Derde van Von Hausen niet stilgezeten. De troepen van Von Bülow trekken langs de Maas van Luik naar die andere versterkte vesting, Namen. Op 20 augustus begint de aanval op de fortengordel. De Duitsers hebben echter hun les geleerd : de Dikke Bertha's die bij Luik hun waarde hebben bewezen, worden meteen ingezet en schieten het ene fort na het andere in puin. In overeenstemming met de bevelen van de koning geeft generaal Michel op 23 augustus aan de vierde legerdivisie, die Namen moest verdedigen, de opdracht om zich uit de voeten te maken. De ontsnapping is een huzarenstukje : het veldleger trekt naar het zuiden, in de richting van Couvin, door een smalle corridor die op sommige plaatsen slechts 5 km breed is ; ten westen is het Tweede Leger ontplooid, ten oosten nadert het Derde Leger. Net voor de strop rond Namen volledig gesloten is, bereiken de Belgen het Franse *Cinquième Armée* van generaal Lanrezac dat – eindelijk – ons land ter hulp gekomen is.

Duitsers op de Grote Markt in Brussel.

De vierde legerdivisie zal ten slotte in Rouen arriveren, begin september in Le Havre inschepen voor Oostende en van daaruit in Antwerpen de rest van het veldleger vervoegen. Dankzij Michel kan koning Albert zo over zeven- tienduizend extra soldaten beschikken !

De vesting Namen houdt nog hardnekkig stand tot 25 augustus. Alweer verliezen de Duitsers twee kostbare dagen...

Terwijl Von Bülow vervolgens naar Charleroi opmarcheert, nadert Von Hausen Dinant. Het is daar dat de Saksers van het Derde Leger meer dan zeshonderd onschuldige burgers executeren en van het Maasstadje de zwaarst getroffen martelarenstad van België maken...

De confrontatie tussen Duitsers en Fransen is onvermijdelijk geworden. Van 20 tot 25 augustus woedt de *Slag aan de grenzen*, een reeks opeenvolgende veldslagen waarvan de strijdtoneelen Lotharingen, de Belgische Ardennen, Charleroi en Bergen zijn. Het wordt voor Frankrijk, dat enkel het offensief kent, een gruwelijke catastrofe. « Met zwaaiende sabel en met al het vuur waar het Franse leger trots op was, hadden de officieren hun compagnieën tot de aanval geleid – tegen een vijand die zich ingegraven en zijn veldgeschut gebruikt had. Het *Feldgrau*, in mist en schaduwen opgegaan, had de veel te zichtbare *pantalon rouge* verslagen » (B. Tuchman, *op. cit.*, p. 322).

Dé grote schuldige voor deze ramp is *généralissime* Joseph Joffre, « die onverstoortbaar zijn Plan XVII volgde ondanks de invasie van België, die de aanstormende massa's Duitsers negeerde en niets deed om hen een strobreed in de weg te leggen – tot het te laat was. Hij en niemand anders is het die de Slag aan de Grenzen verloren heeft » (abbé de Nantes, conferentie *Août 1914, le baptême du feu*). Maar in plaats van zichzelf deemoedig op de borst te kloppen ontslaat Joffre een hele reeks bevelhebbers wegens gebrek aan « *élan* » !

In Bergen staan de Britten voor het eerst tegenover de legers van de *Kaiser*. De *British Expeditionary Force*, die honderdduizend beroepssoldaten telt en onder leiding staat van veldmaarschalk French, is half augustus aan land gegaan in Frankrijk en heeft de opdracht om het Franse leger steun te bieden... maar niet tegen elke prijs ! De Britten moeten in de eerste plaats aan zichzelf denken ; zo heeft minister van Oorlog lord Kitchener bevolen en zo handelt ook French. Wanneer Von Kluck en Von Bülow gezamenlijk inbeuken op het Franse Vijfde Leger en Lanrezac niet anders kan dan achteruit trekken om aan de totale vernietiging te ontkomen (wat hem op ontslag door Joffre zal komen te staan) maakt ook het Britse expeditieleger haastig

Koning Albert op de binnenkoer van het Koninklijk Paleis op de Meir in Antwerpen, samen met de generaals Jungbluth en Hanoteau.

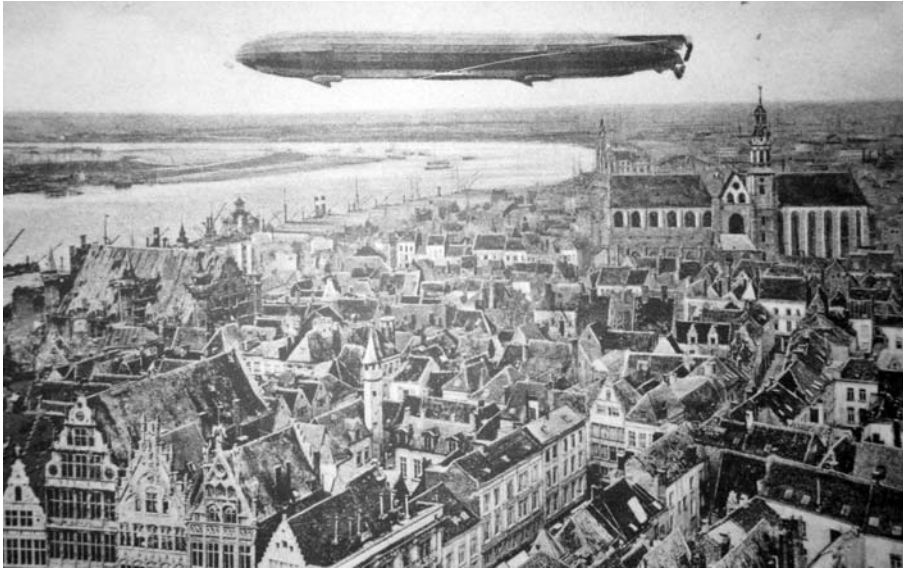
rechtsomkeer ; de eerste confrontatie met de Duitsers kost het Verenigd Koninkrijk achtduizend doden, gewonden en vermisten – voor French meer dan genoeg !

TWEE BELANGRIJKE UITVALLEN

In de nacht van 24 op 25 augustus wordt Antwerpen gebombardeerd door een zeppelin ; er vallen tien doden en er is heel wat schade. De mensen zijn er danig door geschokt. Voortaan wordt de stad elke nacht volledig verduisterd.

Op hetzelfde moment beveelt de koning een uitval tegen het Duits observatiekorps dat bij Antwerpen achtergelaten is. Sophie De Schaepdrijver is nogal negatief over dat initiatief, dat zij afdoet als voortvloeiend uit een patriottische opwelling van de generale staf (*De Groote Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Antwerpen, 2013, p. 101). Maar de koning wist heel goed wat hij deed : zorgen voor verlichting van de Duitse druk op de geallieerden, die na de nederlaag bij Bergen nog altijd achteruit trekken. Al is de samenwerking tussen onze artillerie en onze infanterie gebrekkig, toch mag de operatie succesvol genoemd worden. Mechelen wordt veroverd en de Belgen dringen door tot vlakbij Leuven en Brussel, waardoor paniek uitbreekt bij de vijand. De verliezen aan onze kant zijn hoog : bijna vierduizend gesneuvelden, gewonden en krijgsgevangenen. Koning Albert bereikt echter zijn doel, want de Duitsers zien zich verplicht troepen te onttrekken aan de aanvalsgolf richting Frankrijk om het Belgisch leger onder controle te krijgen.

Het is in de nasleep van die eerste uitval dat Leuven door het keizerlijk leger geplunderd en in brand gestoken wordt. « *Furor teutonicus* », de razernij van de Teutoonse barbaren... Er vallen 248 burgerslachtoffers, 1081 huizen gaan in de vlammen op. De Duitsers ontzien ook de Sint-Pieterskerk en de universiteitsbibliotheek met haar onschatbare

In de nacht van 24 op 25 augustus 1914 werd Antwerpen gebombardeerd door een zeppelin, die ondermeer op de Stadswaag veel slachtoffers maakte. Eén van de vele illustraties uit die tijd.

handschriften en wiegendrukken niet. Onder het mom van wraak op « *francs-tireurs* » wordt het intellectueel centrum van het katholicisme in België van de kaart geveegd. Welke rol speelt het Pruisisch protestantisme in deze systematische vernietiging?

De moed van onze soldaten staat buiten kijf en verdient alle lof. Maar hoeveel meer hadden wij kunnen bereiken als het leger beter voorbereid, getraind en omkaderd was! Het zit de koning bijzonder hoog. Op 6 september rollen er koppen aan de militaire top: stafchef Selliers de Moranville, de *poulain* van De Broqueville, moet vertrekken, waarop de minister van Oorlog ook het ontslag van onderstafchef De Ryckel vraagt. Omdat er geen overeenstemming bereikt wordt over een nieuwe stafchef, wordt bij wijze van compromis enkel een nieuwe onderstafchef benoemd: kolonel Wielemans, een diplomatisch man die goede contacten heeft met officieren dicht bij de koning en die de kabinetschef van De Broqueville is.

Tijdens de Slag aan de Marne (6-13 september) heeft een tweede uitval plaats door vier legerdivisies, meer dan de helft van onze effectieven. Het doel is Leuven, dat we echter niet kunnen innemen. Maar het onderliggend opzet van de koning, namelijk de Duitsers verplichten troepen in ons land te houden en zo het Frans-Britse front ten noorden van Parijs ontlasten, slaagt wél: « De 40.000 manschappen van het [Duitse] 9de Reservekorps, die op 8 september vertrokken waren naar Saint-Quentin, keerden op hun stappen terug op 10 september. Pas twee dagen later, toen duidelijk geworden was dat de Belgische uitval mislukt was, kreeg het reservekorps opnieuw

bevel om koers te zetten naar het zuiden, waar het te laat zou zijn om een rol van belang te spelen in de Slag aan de Marne » (Luc De Vos e. a., 14-18. Oorlog in België, Leuven, Davidsfonds, 2014, p. 144; cursief door ons).

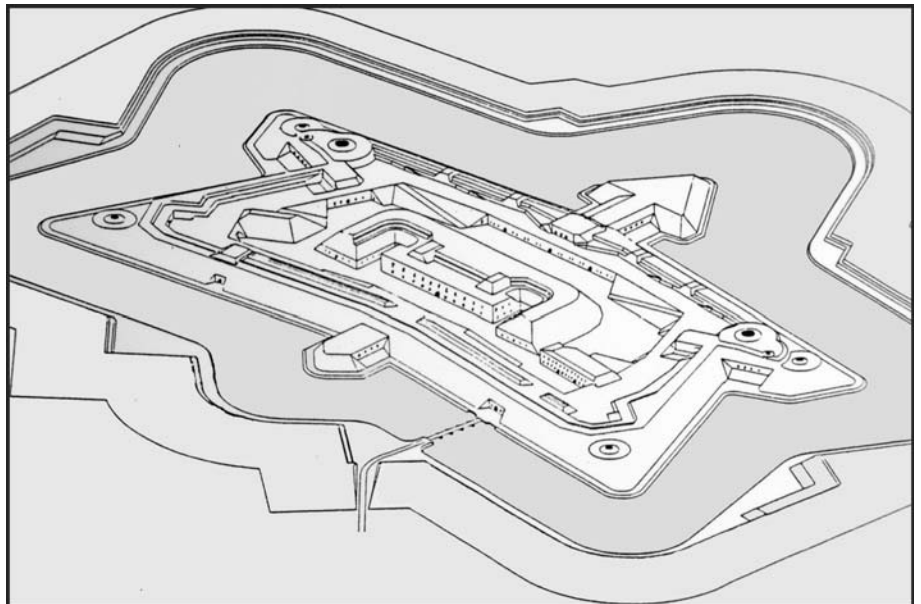
Op 13 september is het « mirakel van de Marne » een feit. Het Duitse leger slaagt er niet in de Fransen te verslaan en wordt tot staan gebracht. Het grote omsingelingsplan van Alfred von Schlieffen heeft gefaald. Als het Belgisch leger met zijn acties vanuit de vesting Antwerpen geen Duitse troepen had weggehouden uit Frankrijk, als de legers van de *Kaiser* over die extra soldaten hadden kunnen beschikken, dan was de geschiedenis misschien anders verlopen...

DE FORTEN IN HET VIZIER

De bewegingsoorlog loopt ten einde en maakt plaats voor een nieuwe en nog onbekende verschrikking: de loopgravenoorlog.

De zich ingravende Duitsers kunnen zich geen groot vijandelijk leger in de rug veroorloven. De vesting Antwerpen moet uitgeschakeld worden, en nog wel snel ook. Stafchef Von Moltke geeft opdracht een belegeringsleger uit te bouwen dat onder het bevel komt van generaal Hans von Beseler. Het bestaat uit vier divisies, twee landweerberigades en twee cavalerieregimenten, in het totaal honderdduizend man, en verzamelt zich ten zuiden van Mechelen.

« Het belegeringsleger beschikt – naast zijn veldartillerie – over een machtige belegeringsartillerie. Er zijn 173 vuurmonden, onderverdeeld in 24 kanonnen van 10 cm, 16 kanonnen van 13 cm, 72 kanonnen en houwitsers van 15 cm en 48 mortieren van 21 cm. Het zwaarste geschut, negen mortieren van 30,5 cm

Grondplan van het fort van Walem bij Mechelen. Het fort, opgericht in 1878, was van baksteen en werd in de jaren 1890 versterkt met beton.

Generaal Hans von Beseler kreeg de beschikking over 173 kanonnen en 100.000 infanteristen om Antwerpen op de knieën te dwingen. Duitse propagandabriefkaart.

en vier mortieren van 42 cm, is een technologische verrassing » (R. Gils, *Antwerpse forten 1914*, p. 49). Die laatste zijn de fameuze *Dikke Bertha's* die Luik en Namen al op de knieën gekregen hebben.

Op 27 september begint de Duitse aanval. Het opzet is een doorbraak te forceren in het zuidoosten van de buitengordel, tussen het fort van Walem en dat van Lier. Onder dekking van de oprukkende infanterie wordt de belegeringsartillerie verplaatst tot op ongeveer 10 km van de Belgische forten – buiten het bereik van hun koepelgeschut dat slechts 8,4 km ver reikt...

Fort Walem en fort Sint-Katelijne-Waver worden het eerst bestookt. De Duitsers beschikken over uitstekende verrekijkers en hebben telefonisch contact met verspieters in verschillende kerktorens. Er hangen ook "varkens" in de lucht, grote waarnemingsballons van waaruit het kanonvuur wordt aangestuurd. De eerste ontplofing weerklinkt in het dorp Sint-Katelijne-Waver tijdens de hoogmis om kwart na elf. Het is het begin van een orkaan van oorlogsgeweld. « Onophoudelijk klinkt het doffe gedreun van kanonnen gevolgd door de gierende inslagen van granaten, daverende explosies, fonteynen van opspuitend puin en zand, geratel van mitrailleurs, het nijldige geblaf van geweervuur » (Paul Verbraeken in *Gazet van Antwerpen*, bijlage over *Onze Groote Oorlog*, deel 1, 22 maart 2014). De hele bevolking van het getroffen dorp slaat op de vlucht. « Te voet, met kar en paard, met stootkarren, met kinderkoetsen, iedereen vluchtte weg en dat voor een bevolking waarvan de meeste mensen nog niet veel verder dan Mechelen waren geweest » (*ibid.*).

De dag daarop zijn ook fort Koningshooikt, het spoorwegfortje van Duffel en de schansen Dorpveld en Bosbeek het mikpunt van de Duitse artillerie. In het totaal zullen de zuidoostelijke versterkingen 1400 ton aan projectielen over zich heen krijgen ! De toegebrachte schade is dan ook enorm. In fort Sint-Katelijne-Waver zijn de vernielingen zo groot dat de commandant de toelating verkrijgt om het te ontruimen, met de opdracht het na het bombardement opnieuw te bezetten – wat echter nooit zal lukken.

HELDHAFTIG VERZET

Overlevenden beschrijven het geluid van een binnenkomend schot van een Dikke Bertha als dat van « een aanrollende trein die met angstwekkende snelheid nadert. » Na een inslag schudt elk fort « als was de vloer van elastiek ». Een officier schrijft in zijn dagboek : « *We waren verplicht met de armen gekruist te blijven en de dood gelaten af te wachten. Elke zes minuten een obus die je al van ver hoorde aankomen en die je riskeerde te verpletteren : het is een doodstrijd waaraan maar geen einde komt.* »

Op 30 september zijn de verdedigers in de forten murw beschoten. Von Beseler stelt de aanval van de infanterie vast voor 1 oktober om 16 uur. De Duitse stafchef Von Moltke is ter plaatse aangekomen om persoonlijk getuige te zijn van de val van *Festung Antwerpen*.

Sophie De Schaepdrijver schenkt nauwelijks aandacht aan het verzet van de troepen in de forten (waarvan ze overigens op p. 100 verkeerdelijk zegt dat ze « van gewapend beton » waren). Wij willen dat wel doen, om eer te betuigen aan al deze militairen die het slachtoffer waren van kortzichtige politici en niettemin in een uitzichtloze positie meer dan hun plicht deden.

Op het afgesproken uur zwijgen plots de kanonnen en stormen de Duitsers naar voren. Ze boeken snel terreinwinst, maar hun aanval stakt als ze onder het vuur van de kanonnen in de forten komen.

De vijand bezet het verlaten fort Sint-Katelijne-Waver. De zwaar beschadigde schans Bosbeek wordt door de verdedigers verlaten. Maar Walem biedt hardnekkig weerstand en in Dorpveld blijven de overlevende soldaten verder vechten vanuit de laagste bunkerkamer terwijl de bovenbouw al in handen van de *pinhelmen* is.

Ondertussen heeft koning Albert het bevel gegeven voor een gedeeltelijke evacuatie naar Oostende. In de nacht van 1 oktober worden gewonden, krijgsgevangenen en allerlei voorraden per trein, over de spoorwegbrug van Temse, naar West-Vlaanderen gebracht. Dit zal zeven dagen doorgaan, onder de neus van een Duitse divisie die zich bij Sint-Amands ingegraven heeft, maar van de hele operatie niets merkt.

Op 2 oktober plaatsen de Duitsers mijnen tegen de schans van Dorpveld. Alvorens zich over te geven houdt de commandant met dertien man nog enkele uren stand achter een stapel beschuitdozen !

Een poging van twee Belgische legerdivisies om de Nete over te steken en hulp te bieden, mislukt. Op dezelfde dag worden Koningshooikt en Tallaart noodgedwongen ontruimd.

Walem blijft zich fel verdedigen. Het fort is al vier dagen lang onophoudelijk beschoten, overdag met tussenpozen van amper zeven minuten. Tegenvuur kan enkel gegeven worden op de waarnemings-

plaatsen van de vijand, vermits de houwitsers zelf te veraf staan. Drie dagen tevoren heeft een voltreffer de kruutkamer van het fort doen ontploffen, met talrijke doden en zwaar verbrande gewonden tot gevolg. Op 1 oktober vallen de Duitsers het fort aan, maar de vestingkanonnen maaien hen neer. Commandant De Witte en zijn mannen houden de hele nacht stand en kunnen beletten dat ook maar één vijand de gracht oversteekt. Het gevolg is een nog veel heviger bombardement: 18 schoten per minuut! De vernielingen nemen toe, alle geschutskoepels worden buiten gebruik gesteld. Duitse artillerie opgesteld in de intervallen tussen de forten geeft de genadeslag; om 17 uur laat de commandant de resterende kanonnen vernietigen en de witte vlag hijsen.

« De Duitsers betreden het fort. Twee Duitse compagnies bewijzen de eer wanneer de honderdvijftig overgebleven manschappen [van de oorspronkelijke vijfhonderd], gewapend en in goede orde, hun fort verlaten. Kapitein-commandant De Witte mag zijn sabel behouden maar moet met enkele kanonniers de nacht in het Fort doorbrengen omdat de Duitsers vrezen dat het ondermijnd is » (Gils, *op. cit.*, p. 89).

Het laatste fort dat zich overgeeft, is dat van Lier. Er is nu een bres van 25 km in de buitengordel geslagen.

EEN OPMERKELIJKE OPERATIE

De vijand is door de fortengordel gebroken en nadert de Nete, waar twee divisies van ons veldleger zich verschanst hebben in haastig gegraven loopgrachten. De onrust bij de ministers neemt

De nakende val van het nationaal bolwerk dreef tienduizenden Belgen op de vlucht. Velen kwamen met hun schamele bezittingen terecht in het neutrale Nederland.

toe, zij denken aan vertrekken uit de gedoemde stad. De Broqueville wil dat de koning in dat geval meegaat, maar die weigert beslist en verklaart dat hij het lot van zijn leger wil delen. Zesentwintig jaar later zal precies hetzelfde gebeuren wanneer Leopold III na de Achttiendaagse Veldtocht weigert met zijn ministers naar Frankrijk te trekken!

Tussen de vorst en de minister vindt een dramatische confrontatie plaats. « De discussie was bijzonder bitter. Zij stonden lijnrecht tegenover elkaar, hun standpunten waren onverzoenbaar en de minister vertrok ei zo na met slaande deuren... Men stevende af op een breuk » (M. Thielemans en E. Vandewoude, *Le Roi Albert au travers de ses lettres inédites*, Brussel, 1982, p. 100).

De koning is ervan overtuigd dat de Britten Antwerpen niet in de steek zullen laten. En inderdaad, op 3 oktober, twee volle maanden na het uitbreken van de oorlog, krijgt de vesting eindelijk hulp van onze voornaamste garant, het Verenigd Koninkrijk.

Die dag arriveert Winston Churchill, eerste Lord van de Admiraliteit, met het bericht dat de Scheldestad kan rekenen op... 1800 Britse mariniers. Wil Londen daarmee de van kapitaal belang geachte Antwerpse haven uit vreemde handen houden? Churchill voelt zich geroepen iets aan ons "defaitisme" te doen: we moeten tot elke prijs Antwerpen verdedigen, we moeten de vesting behouden tot er Britse versterkingen aankomen enz. Gemakkelijk gezegd, maar ondertussen hebben de Duitsers in de « wedloop naar de zee » al het zuiden van de provincie West-Vlaanderen bereikt en dreigen zij een wig te drijven tussen de *British Expeditionary Force* en onze strijdmacht.

Toen het Duitse bombardement op Antwerpen begon, vluchtte een zee van mensen naar het Steenplein om over de brug te ontsnappen. Het leidde tot een nooit geziene chaos.

De aankomst van de Britse mariniers kan niet beletten dat de Netestelling na felle gevechten valt en dat de Duitsers oprukken naar de binnenste fortengordel. Er is nog meer slecht nieuws, want de koning ontvangt het bericht dat de vijand klaar staat om ten westen van Antwerpen de Schelde over te steken, waardoor een omsingeling van de nationale vesting dreigt. Er is nog een kleine kans om de soldaten te laten ontkomen uit de greep van de Duitsers. De Hogere Oorlogsraad, voorgezeten door de vorst, beslist op 6 oktober tot de volledige terugtrekking van het veldleger. Churchill, totaal onrealistisch, hoopt nog met de hulp van bijkomende Britse troepen de Duitsers weer terug over de Nete te werpen (cf. Thielemans en Vandewoude p. 527) !

In de nacht van 6 op 7 oktober trekt het veldleger zich terug uit de nationale vesting, « één van de opmerkelijkste operaties uit de Belgische militaire geschiedenis » (P. Verbraeken, *Onze Grootte Oorlog*). Alles gebeurt in het grootste geheim. Duizenden en duizenden soldaten trekken midden in de nacht, doorheen de verduisterde stad, met hun kanonnen en paarden naar de pontonbrug bij het Steen. De Belgische genie heeft die brug al begin augustus klaargelegd; een duidelijk bewijs dat het verwijt van amateurisme aan het adres van ons leger vaak onterecht is. Ook gelijkaardige bruggen bij Burcht, Hemiksem en Rupelmonde worden voor de evacuatie gebruikt, net als de bestaande spoorwegbrug van Temse. Om zeven uur in de ochtend is heel ons veldleger, op de tweede divisie na, op de linkeroever. De Duitsers hebben van de hele ontsnapping niets gemerkt !

Kort na zijn troepen verlaat ook de koning Antwerpen. Hij geeft generaal Deguise de opdracht om de aftocht te dekken met het vestingleger, de tweede divisie en de Britten (die ondertussen met tienduizend zijn). Zijn orders zijn duidelijk. Waarom De Schaepdrijver dan spreekt over « de onduidelijke order de aftocht te dekken » (p. 104) is ons een raadsel. Dat de vestingtroepen « verder aan hun lot werden overgelaten » (*ibid.*) is manifest onjuist en werpt volkomen onterecht een smet op de koning en de commandant. Deguise kent zijn taak. Hij laat de vestingsoldaten de binnenste fortengordel bezetten en stelt de tweede divisie en de Britten op in de intervallen ertussen. Wanneer een Duitse gezant de overgave komt vragen en dreigt met een verwoestend bombardement van de stad, krijgt hij een kordaat “neen !” te horen. Kort daarop maakt commandant Deguise het onheilspellende nieuws bekend : « *Ik heb de eer ter kennis van de bevolking te brengen dat het bombardement van de Antwerpse agglomeratie en omstreken nakend is.* »

DE VAL VAN ANTWERPEN

Om middernacht begint de meedogenloze beschieting van de stad. Zesendertig uur lang regent het dood en vernieling. De Sinjoren krijgen vierduizend obussen en 140 zeppelinbommen over zich heen ! Antwerpen brandt. Er komt een reusachtige vluchtelingenstroom op gang. Een zee van mensen en rijtuigen blokkeert de toegangswegen naar de kaaïen en op het Steenplein zelf wordt geduwd en getrokken om zo vlug mogelijk over de reddende brug de linkeroever te bereiken. De veerbotten naar Sint-Anneke kunnen om het kwartier zo’n tweehonderd personen evacueren, maar ook roeiboten, trekschuiten en mosselbarken worden bestormd.

Ooggetuige en kroniekschrijver Jozef Muls schrijft over « *een teugelloze menigte, die ter plaatse golfde als een oogst in de storm, en haar gramschrap uitschreeuwde, klaagde en verwensingen toestuurde* ». Ook de *New York Times* beschrijft het tafereel : « *De doorgang naar de pontonbrug leek op de mond van een veel te smalle trechter waarlangs alle ellende van een hele natie stroomde.* » Naar schatting honderduizend vluchtelingen steken die dagen over de brug de Schelde over.

Een weinig bekend feit : het zijn niet de Belgen maar de *Britten* die het eerst de strijd staken. Vanuit Londen komt op 9 oktober het bevel dat de troepen van Churchill onmiddellijk moeten vertrekken. Zes dagen na zijn aankomst verdwijnt de drukdoende *First Lord of the Admiralty* alweer uit Antwerpen...

Bekleed met een mandaat van de koning besluit Deguise daarop de tweede legerdivisie het bevel tot terugtrekking te geven. Hijzelf begeeft zich met de resterende vestingsoldaten naar de linkeroever en laat de pontonbrug opblazen. De militairen vernietigen hun wapens en munitie opdat die niet in handen van de vijand zouden vallen. Liever dan in Duitse krijgsgevangenschap te belanden, trekken de meeste soldaten de grens met het neutrale Nederland over, waar ze overeenkomstig de internationale afspraken geïnterneerd worden.

De meesterzet om een heel leger veilig en wel terug te trekken is met succes bekroond. Het stadsbestuur zendt daarop een afvaardiging van burgers naar generaal Von Beseler die in Kontich verblijft. « De generaal blaft hen toe : “Hoezo geen militairen meer ? *Ein solche Festung und kein General !*” (“Zo’n vesting en geen generaal !”). Zijn Pruisische officierentrots is gekwetst. Tot dan hadden de Duitsers echt verwacht de koning, de Belgische regering en het hele Belgische leger in Antwerpen gevangen te nemen » (P. Verbraeken, *Onze Grootte Oorlog*).

redactie KCR

Nederlandstalige uitgave van *Il est Ressuscité ! La Contre-Réforme Catholique au XXIe siècle*.

Stichter : † Abbé Georges de Nantes.

Hoofredacteur : Broeder Bruno Bonnet-Eymard, Maison Saint-Joseph, F-10260 Saint-Parres-lès-Vaudes.

Verantwoordelijke uitgever : E. Govaerts, Postbus 14, B-2650 Edegem.

Abonnement : € 10. Steunabonnement : vanaf € 15. Buitenland : € 12.

Rekening 000-3302057-80. IBAN : BE47 000 3302057 80. BIC : BPOTBEB1.

Internet : <http://nl.crc-resurrection.org/> – E-mail : hij.is.verrezen@gmail.com